

Ilja Budrajtskis: Från reglerad demokrati till fascism: Putins införande av lydnad och ordning i det ryska samhället

[Ur [International Viewpoint](#), 10 maj 2022. Ursprungligen publicerad i [Tempest](#) 23 april.
Översättning från engelska, Göran Källqvist.]

På bara 1½ månad sedan krigsutbrottet i Ukraina har Putins Ryssland gått in i en ny historisk period. Trots det alltmer ökande förtrycket har den auktoritära regim som har byggts upp under de senaste 20 åren fram till nyligen tillåtit existensen av en begränsad yttrandefrihet, kamp mellan partier inom en så kallad ”reglerad demokrati”, och allra viktigast rätten till ett privat liv.

Det sistnämnda var en avgörande del av den ständiga avpolitiseringsen av det ryska samhället: man kanske inte var entusiastisk över regeringens beslut eller presidentens vältalighet, men man hade alltid en fristad från ”politiken” i sin dagliga verksamhet eller i familjens krets. Bokstaven Z har nästan blivit en officiell bister symbol för invasionen av Ukraina och pryder fönstren på offentliga transporter, skolor och sjukhus, och i och med det har det privata livets behagliga område förlorat rätten att existera.

Nu kräver regimen att varje medborgare entydigt ska acceptera kriget offentligt. Varje tecken på avvikelser från denna medborgerliga plikt fördöms som förräderi, och spridande av all annan information om kriget än försvarsministeriets officiella sammandrag behandlas som ett brott. Sedan kriget började har dussintals ryssar – unga och gamla, invånare i Moskva och i landsortsstäder – anklagats för brottet att ”misskreditera den ryska armén”. Inte bara att gå på ett torg med plakat mot kriget, utan till och med ett pacifistiskt märke på en ryggsäck eller en slarvig kommentar på arbetet kan bli grundval för arrestering eller höga ekonomiska böter. Förföljelser av oliktankande blir gradvis inte bara en fråga för polisen utan också för ”medborgargården” som kan tänka sig att skriva ett fördömande av en granne eller en kollega. Men allt detta betyder inte att avpolitiseringsen har ersatts av nationalistisk massfanatism – tvärtom är propaganda och förtryck uteslutande statens monopol.

Stödet för kriget kontrolleras strikt uppifrån och det tillåts ingen som helst självorganisering. Myndigheterna har till exempel förbjudit högerradikaler från att organisera självständiga demonstrationer i solidaritet med den ryska armén – sådana aktioner kan bara genomföras av lokala myndigheter i enlighet med ett enhetligt manus som har godkänts av presidentens administration i Moskva. Stöd för kriget kan bara komma i form av stöd för Putin. Det måste återspegla den fullständiga identifieringen mellan landets ledare och hans folk, och inget annat. Alla som inte är beredda att göra det definieras som medhjälpare till ”nazisterna”. Den officiella propagandans maniska fixering vid orden ”avnazifiering” och ”nazism” verkar specifikt antyda den riktiga definitionen på Putinregimens förändrade karaktär.

Jag tror att man redan kan säga att dagens politiska regim i Ryssland snabbt utvecklas mot en ny sorts fascism – det 21:a århundradets fascism. Men vilka kännetecken har den? Vilka är dess likheter med och skillnader mot den europeiska fascismen under förra seklets första hälft?

En omfattande historisk och filosofisk litteratur om det förflutnas fascism har givit varierande svar om karaktären på detta fenomen. Jag skulle vilja koncentrera mig på två till stor del motsatta synsätt, ett som kan beskrivas som teorin om ”rörelse” och den andra som en teori om ”åtgärder”. Det första synsättet (hos historiker som t ex Ernst Nolte) såg i första hand fascismen som en massrörelse i syfte att slå ner ett revolutionärt hot från utanför staten, som var alltför svag för att skydda den härskande elitens styre. Enligt detta synsätt bröt den fascistiska rörelsen statens monopol på våld mot politiska motståndare, och när den kom till makten omvandlade den staten inifrån. De fascistiska regimerna i Italien och Tyskland var därmed i första hand rörelser som på ett radikalt sätt omvandlade staten och gav den sin egen form.

I motsats till detta såg det andra synsättet fascismen som i första hand en kupp uppifrån av de härskande klasserna själva. Denna ståndpunkt uttrycktes allra tydligast av sociologen Karl Polanyi, som såg fascismen som den kapitalistiska logikens strävan att slutgiltigt besegra all sorts självorganisering och solidaritet i samhället. Enligt Polanyi var fascismens mål en fullständig social uppsplittring och upplösning av individen i produktionsapparaten. Fascismen var alltså något mer djupgående än en reaktion på faran av revolutionära antikapitalistiska rörelser underifrån – den var oupplösligt knuten till det slutgiltiga upprättandet av ekonomins makt över samhället. Dess mål var inte bara att krossa arbetarpartierna, utan överhuvudtaget varje element av demokratisk kontroll underifrån.

Den moderna fascismen (eller som historikern Enzo Traverso definierade den, postfascismen) behöver inte längre några massrörelser eller en mer eller mindre sammanhängande ideologi. Den försöker slå fast att social ojämlikhet och de lägre klassernas underordnande under de högre klasserna är ovillkorlig och samhällets enda möjliga verklighet och enda trovärdiga lag.

Efter 30 års postsovetisk auktoritarism och nyliberala marknadsreformer har det ryska samhället systematiskt blivit reducerat till ett tillstånd av tyst offermentalitet, ett formbart material av vilket det går att bygga en fullfjädrad fascistisk regim. Det avgörande ögonblicket i ”åtgärden” uppifrån var ett yttre angrepp som grundade sig på en fullständig avhumanisering av fienden (”nazister” och ”icke-människor” som Putins officiella propaganda uttrycker det). Den ryska regimen har givetvis sina egna unika kännetecken, och den skapades av en komplicerad kombination av specifika historiska omständigheter. Men det är mycket viktigt att inse att Putins fascism inte är en anomali, en avvikelse från en ”normal” utveckling – inklusive i västländerna.

Putinismen är ett skrämmande tecken på en möjlig framtid, dit de extrema högerpartier som strävar efter makten i olika europeiska länder kan leda. För att kämpa för en annan framtid måste vi alla begrunda den kapitalistiska logikens själva grundvalar, som tyst men ihärdigt förbereder en ”åtgärd” uppifrån, som skulle kunna ske på ett ögonblick. Rosa Luxemburgs gamla och lite bortglömda dilemma, ”socialism eller barbari”, har sedan den ödesdigra morgonen den 24 februari blivit en överhängande verklighet för Ryssland och för hela världen.

Ilja Budrajtskis: “Vänstern har alltid försvarat den grundläggande rätten till självbestämmande”

(Intervju)

[Ur [International Viewpoint](#), 12 juni 2022. Ilja Budrajtskis är ledare för ”Vpered” (”Framåt”), Fjärde internationalens ryska sektion, som 2011 deltog i bildandet av Ryska socialistiska rörelsen. Översättning från engelska, Göran Källqvist.]

(Den ryske journalisten och filosofen Ilja Budrajtskis tillkännagav tidigare i veckan lanseringen av ett nytt media mot kriget, После/Posle (Efter). Hans grupp kommer att undersöka och försöka förstå Ryssland och världen efter 24 februari ur ett vänstersocialistiskt perspektiv, som nu under de nya krigsförhållandena precis som alla andra upplever en politisk identitetskris. Tidskriften ”Cherta” talade med Budrajtskis om hur hans projekt kommer att skilja sig från tidigare vänstermedieprojekt, hur den ryska aggressionen anammar socialistiska symboler och hur vänstern kan gå mot den snabba militariseringen av världen – IVP:s redaktionella kommentar.)

Det finns redan ett antal vänstermediekanaler – OpenLeft, Novo.media, Rabkor, Socialistiskt alternativs Socialist.news. Varför valde du att skapa ett nytt vänstermedia istället för att ta ett av dessa projekt som grundval? Är ”После/Posle” mer ett personligt projekt?

Till att börja med har situationen för alla media, inte bara vänstermedia, förändrats dramatiskt under de 3 senaste månaderna. Alla mediekanaler som finns i Ryssland har i själva verket tvingats välja mellan att följa censuren eller att tala öppet om kriget och utsätta sig för risken av hårda statliga restriktioner och förtryck. Vårt nya projekt är ocensurerat. Vi kommer att tala om kriget, vi kommer att analysera kriget, dess orsaker och dess utveckling. Vi kommer att tala om den ståndpunkt som vänstern kan ta mot den ryska aggressionen och propagandan.

“После/Posle” är en öppen plattform, den kommer inte bara att publicera våra samlade medlemmars uttalanden utan också presentera olika röster, som den ukrainska vänstern, varav många nu är indragna i motståndet mot den ryska aggressionen. Det är också mycket viktigt att vår webbplats kommer att vara tvåspråkig – nästan allt material kommer att översättas till engelska. Vi är öppen för en internationell vänsterpublik som för närvarande upplever en akut brist på information om vad som händer i Ukraina, och behöver höra den ryska och ukrainska vänsterns ståndpunkt. Åtminstone dessa kriterier gör vår publikation helt annorlunda från allt som finns nu.

Vilka andra är med i gruppen utöver du? Strävar ni efter att få en enande roll för hela vänstern?

Utöver mig finns också Ilja Matvejev, tillsammans med vilken jag sedan ganska länge har gjort podden Politisk dagbok – den kommer nu att publiceras som en del av После/Posle. Det finns också en hel rad andra deltagare som jag för närvarande inte kan namnge. Vi planerar att utöka vår redaktion med tiden, men jag skulle inte vilja säga att vi gör anspråk på en enande roll – vi planerar inte att vårt medieprojekt ska utvecklas till en politisk organisation. Men vi vill förstås vara en del

av den diskussion som pågår inom vänstern i Ryssland, Ukraina och världen, försöka förstå de utmaningar vi står inför efter 24 februari.

Angående utmaningarna: ditt projekt har uttalat en tydlig ståndpunkt mot kriget. Men delar av den ryska vänstern intar ståndpunkten: det är ett krig mellan två högerprojekt i Ukraina, ett proamerikanskt liberalt projekt och ett andra reaktionärt putinistiskt, vilket innebär att vänstern borde ”stå över striderna” och kalla dem ”lika goda kålsupare”. Vad anser du om denna åsikt? Och tycker du att den ryska vänstern ska stå på Ukrainas sida under detta krig?

Vi i ”После/Posle” anser inte att det är ett krig mellan några ”projekt”. Det är Rysslands krig mot Ukraina där Ryssland är angriparen. Alla försök att backa från detta enkla uttalande är att avvika från den internationalistiska vänsterståndpunkten, där det alltid har funnits en grundläggande åtskillnad mellan angriparen och dennes offer, mellan ett stort imperialistiskt land och ett litet land som försvarar sin rätt till självbestämmande. Vänstern har alltid försvarat den grundläggande rätten till självbestämmande, vilket var extremt viktigt för till exempel Lenin. Det är denna rätt som nu ifrågasätts av den ryska aggressionen och Putins regim.

Om vi erinrar oss det tal Putin höll strax innan invasionen av Ukraina, så sa han i det helt klart att det var Lenins nationella politik, dess principer om nationellt självbestämmande, som ledde till det ”misstag” som Putin anser det vara att Ukraina överhuvudtaget finns på kartan – och som han avser att ”rätta till”. Således är det ryska angreppet på Ukraina också ett angrepp på leninistiska idéer.

Ukraina är nu ett exempel på en nations kamp för självbestämmande – en kamp som är mycket viktig för alla vänsteranhängare. Det innebär inte att vi anser att den ukrainska regimen är vänster eller progressiv. Vi inser att det är en nationalistisk högerregim, och dess nationalism kommer bara att öka ju längre kriget håller på och blir allt våldsammare. Men det betyder inte att Ukrainas kamp för självständighet inte ska stödas av progressiva krafter.

Putin har ju hotat Ukraina med ”verklig avkommunisering”. Å andra sidan hänvisar den ryska sidans symboler och symboliska handlingar tillbaka till Sovjetunionen. De innefattar den röda sovjetiska fanan, att återställa Leninmonument som ukrainarna har förstört och att ge tillbaka namnen på gator i de ockuperade områdena, från namn som ukrainarna har avkommuniserat till vanliga namn som ”Volodarskygatan”. Hur ska den ryska vänstern hantera denna dialektik?

Det är ingen hemlighet att Putinregimen sedan länge aktivt har utnyttjat sovjetnostalgier och sovjetiska symboler, men nästan helt berövat dem deras ursprungliga socialistiska innehåll. I händerna på ryska soldater skiljer sig inte den röda fanan från den ryska fanan – den är bara kännetecknet på en stat, på statsmakt, den är en symbol för de ryska väpnade styrkorna, som ur den ryska regimen perspektiv är en direkt fortsättning på den sovjetiska armén. Vi menar att denna symbolik döljer den djupa klyftan mellan vad Ryssland är idag och vad Röda armén var när den först upprättades av Lenin och Trotskij under inbördeskriget.

Vi ska inte ha några illusioner här – den ryska aggressionen mot Ukraina förvandlar inte Ryssland till en socialistisk stat. De samhällsrelationer som Ryssland tar med till de ockuperade territorierna är inte socialistiska. Det är relationer som finns i Ryssland själv, bara i ännu hårdare, mer pervers form. Det är *silovikis* makt, elitens makt, det ryska kapitalets och de statliga företagens makt över en befolkning som har berövats sina politiska och sociala rättigheter. Vi ser att det i de ockuperade

territorierna – i regionerna Cherson, Donetsk, Luhansk och delar av Zaporizjzja – inte ens finns några låtsasuttryck för en folklig vilja att ansluta sig till Ryssland. Det är en direkt militär ockupation – människorna som bor på dessa territorier måste helt enkelt underkasta sig den råa styrkan. Det har inget med socialism, demokrati eller någon sorts sovjetregering att göra.

Ryska federationens kommunistiska parti (RFBK) kanske skulle invända mot det sistnämnda. Före kriget fanns en strävan bland delar av den progressiva vänstern att samarbeta med partiet, samverka med det och förändra det inifrån. Finns det efter krigsutbrottet, då RFBK:s majoritet stödde aggressionen och till och med uppviglade till den genom att rösta för att Ryssland officiellt skulle erkänna folkrepublikerna Luhansk och Donetsk självständighet, någon anledning att försöka få till stånd ett sådant samarbete? Eller ska vi medge att det är en död sak – och att RFBK har begravt sig själv med den? Den enorma potential till protester som detta parti förvisso hade – finns det kvar något av den efter krigsutbrottet?

Jag tror att den enorma klyftan mellan RFBK-ledningens ståndpunkt och de förväntningar som finns bland dess vanliga anhängare och väljare bara kommer att öka med tiden. De här människorna röstade inte på RFBK som Putinregimens ledamöter, utan som ett oppositionsparti som kunde gå mot regeringens planerade sociala politik och förstärkning av auktoritarismen i landet. Man röstade på RFBK som en kraft som åter kunde ge det ryska folket grundläggande demokratiska rättigheter.

Vi kan se, att trots de aggressiva imperialistiska uttalandena från RFBK-fraktionens medlemmar i Statsduman och partiledningen, så är det i basen, i de lagstiftande församlingarna i regionerna och städerna, nästan bara deputerade från detta parti som uttrycker ståndpunkter mot kriget. Det senaste exemplet av denna sort ägde rum för några dagar sedan i Vladivostok. Innan dess hade några kommunistiska deputerade i Moskvas stadsduma och andra regioner yttrat liknande åsikter.

Det är möjligt att dessa motsättningar inom överskådlig framtid kommer att leda till att det uppstår en verkligt självständig aktiv socialistisk kraft på spillrorna efter det nuvarande RFBK. Och en viktig del av denna kraft kommer att utgöras av RFBK:s nuvarande medlemmar och anhängare. I sin nuvarande form kommer RFBK otvivelaktigt att stå inför en mycket allvarlig kris.

Jag kanske har fel, men på tre månader har vi inte sett särskilt många självorganiserade fredliga vänsterprotester i form av till exempel strejker och andra fackliga aktioner mot kriget. Å andra sidan ser vi aktiva gerillaaktioner, kanske delvis utförda av folk med vänsteråsikter, vänsteranarkistiska åsikter. Kan vi förvänta oss att de förstnämnda utvecklas och vad tycker du om de sistnämnda – vilka av dessa är mest lovande, vilka av dessa ska vänsterns ledare och opinionsbildare stöda mer?

Jag tror inte att finns så mycket val under den nuvarande situationen i Ryssland, där nästan all sorts lagliga protester är förbjudna. Alla typer av protester som är kritiska mot den existerande regimen är på något sätt olagliga. Det enda som går att göra lagligt nu är att vara solidarisk med Putin. Den försämrade ekonomiska situationen och det fortsatta kriget, som vanligt folk betalar med sina pengar, arbeten och liv, kommer oundvikligen leda till ökande socialt missnöje.

När alla politiska möjligheter att uttrycka missnöje har förbjudits, så tar protesterna former som knappast kan förespråkas öppet av vänstermedia. Men på plattformen "После/Posle" kommer vi att diskutera alla möjliga sorters protester och motstånd: studentinitiativ, feministiska antikrigsrörelser, och former för självorganisering som vi för närvarande inte ens kan förutse.

Kommer vi i ett ryskt sammanhang kunna se något som i princip liknar det som hände i Belarus 2020, där det mot bakgrund av gatuprotester var lika viktigt med massiva strejker på statliga företag? Eller är det omöjligt i Ryssland på grund av dess annorlunda ekonomiska system?

Den ryska kapitalismen är uppbyggd på ett annat sätt än den belarusiska. Vi har inte så många statliga små- och medelstora företag, här dominerar större statliga bolag. Myndigheterna är naturligtvis mycket rädda för att dessa företag ska bli en källa till protester, inte bara politiska utan också sociala. Speciellt om vi inom en nära framtid ställs inför massiva inställda löneutbetalningar och en utökning av praktiken med så kallad ”obetalda helgdagar”. Det kan bli något som liknade de belarusiska strejkerna, och de strejker som ägde rum i Ryssland på 1990-talet – kom åtminstone ihåg järnvägsstrejken 1998.

Kriget har rullat tillbaka världspolitiken till kalla krigets dagar, eller kanske till och med ännu längre. Den främsta frågan på de europeiska staternas dagordning idag är bokstavligen fysisk säkerhet. Det är en återgång till högerkonservatism, som tidigare har ägt rum i Polen, i Ungern. Kommer denna process att bli global och vad kan vänstern göra för att gå mot den? Du håller väl med om att under förhållanden av tydliga fysiska hot, blir en sådan konservativ sammanhållning rimlig.

Utan tvivel har Rysslands handlingar orsakat en farlig och begynnande militarisering av Europa. Det har ställt vänstern inför en farlig motsättning – vänstern i väst har alltid intagit en konsekvent antimilitaristisk ståndpunkt, medan många östeuropeiska länder idag ser deltagande i NATO och en förstärkning av den som nästan den enda verkliga säkerhetsgarantin. Vänstern i dessa länder förstår det, men det är svårt för dem att göra något åt det. Vänstern måste nu självklart ompröva alla de ståndpunkter den har antagit under de tidigare decennierna, inklusive ståndpunkten att bara NATO och USA var imperialistiska makter.

Vad kan vänstern erbjuda i ett läge där hela världen riskerar att delas upp i motsatta imperialistiska block, vart och ett utan något progressivt alternativ? Under kalla kriget gick det åtminstone att säga att sovjetblocket, trots alla sina uppenbara brister, var bärare av tankar om social frigörelse och anti-kolonial kamp. Idag har vi valet mellan det reaktionära NATO-blocket och det ännu mer reaktionära möjliga blocket mellan Ryssland och Kina. Det räcker idag inte för vänstern att bara kritisera sina regeringar för militarisering. Den måste fundera på de globala alternativ som den kan erbjuda till en värld uppdelad i militära block och på väg ner i barbari, på randen till ett nytt dödligt globalt krig.

Hur är det med de till vänster som fortfarande vägrar inse hotet från Ryssland tillräckligt? Vi vet till exempel att [den franska yttersta vänsterpolitikern Jean-Luc] Mélenchon är mot vapenförsäljning till Ukraina. Vi känner till [den amerikanske vänsterfilosofen] Noah Chomskys uppmaning att så fort som möjligt sitta ner med Putin och göra eftergifter till honom. Sådana uttalande har gjort många människor desillusionerade, inte bara med dessa personer utan också med vänsteridéer som sådana. Vissa europeiska vänsteranhängare går ännu längre och ser Putins Ryssland som en kraft som spelar till ”vänster” – och som de ”ställer mot USA-imperialismen”. Hur ska vi förklara för dem att denna kraft i själva verket är värre, och att det inte är något vänster med den?

Du har rätt, det är en viktig fråga för den europeiska vänstern. Även om de otvetydigt är mot den ryska aggressionen, kan inte Chomsky och Mélenchon välkomna militariseringen av sina länder och NATO:s utvidgning. Vi talar om behovet av en mycket seriös översyn av grundvalarna för vänsterns hela strategi i västländerna.

Ingen inom den sunda vänstern beundrar Putin eller tror på hans antifascistiska eller antiimperialistiska retorik. Till och med de vänsteranhängare i väst som fortfarande hade en del illusioner om den ryska regimen förlorade dem efter den 24 februari. Det hände även med den tyska Die Linke, som alltid har haft en starkt prorysk falang. Partiet har drastiskt förändrat sin övergripande hållning till Ryssland och Putin. Denna omprövning har bara precis börjat inom de ledande vänsterpartierna. Vår plattform "Efter" kommer att delta i denna omprövning, det är en av våra viktigaste uppgifter.

Mer än någonsin behöver den europeiska vänstern nu bekräfta, eller tvärtom tillbakavisa, en del av sina uppfattningar om Rysslands roll under detta krig – först och främst [med hjälp] från den ryska och ukrainska vänstern som ser situationen inifrån. För mindre än en månad sedan besökte en stor delegation från den västeuropeiska vänstern, inklusive EU-parlamentariker och nationella parlamentariker, Lviv och höll en konferens där med ukrainska oberoende fackföreningar och vänsteraktivister. Sådana solidaritetsaktioner spelar nu en mycket viktig medvetandehöjande roll.